

Știri contemporane despre „rezmerița” Românilor bănățeni, dela 1788

Banatul, anexat la 1716 stăpânirii Austriei, era populat de Români și de o minoritate sârbească la vest. Românii se ocupau cu plugăritul numai pentru îndestulirea necesităților proprii, îndeletnicirea lor principală fiind creșterea vitelor. Numeroase turme de oi și vite cornute, mai puțini cai, pășteau în dragă voie pe întinsele și mănoasele pășuni dela deal și șes, care 'n bună parte era și el acoperit cu păduri de stejar. Amintirea traiului patriarhal s'a pastrat până 'n zilele noastre în tradiția poporului.

Imperialii, ocupând Banatul, hotărîră să-l prefacă într'n punct de sprijin împotriva Ungurilor ce se tot ridicau împotriva casei Habsburgice, colonizându-l cu Nemți și alți supuși din Imperiu, de religie catolică, nu și cu Unguri cărora li-se interzice a se așeza aci. Toată sărăcimea imperiului, muritoare de foame năvălește spre Bănat supt scutul și purtarea de grijă a guvernului. Coloniștilor li-se asigură traiul, dându-li-se pământul cel mai roditor, vite de muncă, sămânță, lemn de construcție și scutire de orice sarcini publice pe mai mulți ani. O politică de colonizare dela care, noi Românii de azi, am fi putut lua bun exemplu. Dacă noilor veniți le-ar fi priit și clima, Banatul azi ar fi german.

Românii au fost fiii măsterii, priviți ca o rassă de oameni inferiori, buni numai pentru purtarea sarcinilor publice. Ei, cari erau obișnuiți să trăiască 'n larg, au început să fie tot mai strâmtorați, pășunile se prefăceau în câmpuri de cultură pentru coloniști. Viața tot mai grea pentru ei i-a făcut să se gândească cu părere de rău la stăpânii turci, mai îngăduitori, și chiar să mărturisească fără frică că era mai ușor de trăit supt steagul cu luna, decât supt steagul cu cruce. Paharul durerilor se umplea încet și nemulțumirea mocnea ca jarul supt cenușă, așteptând prilej să izbucnească în revoltă și vărsare de sânge. Astfel trebuesc înțelese mișcările revoluționare ale Românilor bănățeni în veacul al XVIII-lea.

Prilej binevenit a fost războiul Austriei cu Turcii, în anii 1736—1739, când Românii, trecând de partea Turcilor, au pus nu o singură dată în primejdie de moartea viața înalților comandanți ai oștirilor imperiale. Despre aceasta a scris pe larg P. Drăgălină, în „Istoria Banatului Severin”.

A două „rezmeriță” a fost la 1788, la 4 ani după revoluția lui Horia în Ardeal, când a fost „năvălirea turcilor la Jupalnic

și la Rășava“, care năvălire a făcut „mare tulburare și clătire“ între coloniști și armata imperială, iară Românii au putut răsuflă mai liberi și să-și cânte iarăși vechiul cântec, dela 1736—39 : „Ține, Doamne, tot așa, nici cu Neamțu nici cu Turcu“. Istoricii străini, cari au scris despre această mișcare revoluționară, nu vreau să știe nimic despre asuprirea și tratarea neomenească a diferiților „beamteri“; ci una știu : că Românul e pornit din fire, spre jaf.

În legătură cu aceste stări am găsit în arhivele bisericești din Lugoj unele știri cari merită să vadă lumina zilei și fiindcă nu știu să le fi cetit undeva tipărite, le public, în cele ce urmează :

I.

10 Noemv. 1784. „ . . . Ai mei pravoslavnicilor creștini, datoria aceea care m-ai sus am adus aminte, noi pretutindenea, iară mai vârtos acuma, când auzim pentru vecinii cei din Ardeal, întru ce tulburare sor slobozit,¹⁾ să avem în minte și să gândim de nepace, sfintelor porunci ale lui Dzeu, și îndreptărilor împărătești, când spre noi și spre frații noștri nici un bine nu va urma până când vom fi în nepace și cu vremea cumplit caznă cu toată nevoia și vecinica peire ne va ajunge, Dzeu ne învață pe noi prin ap. Pavel „ . . . tot sufletul să se supună stăpânirilor . . . “

VICHENTIE POPOVICI

26 Iunie 1788. „Alor împărătească crăiască și apostolicăscă Mărire între alte rândueli din vremea aceasta a războiului au voit și aceasta cu milostivire a porunci, ca să se slobozească preoților acelora carii din țara turcească cu oamenii de legea noastră încoace au trecut, în bisericile noastre lor slujba lui Dzeu a face . . . Vă poruncesc ca preoților acelora carii cu parohialnicii săi din țara turcească au eșit și mărturie sau singhelie pentru preoții lor vor avea, nu numai slujba lui Dzeu în biserică, iară într'acele locuri unde Rumânii între Sârbi și Sârbii între Rumâni au venit și slujba cea parohialnică a face să nu-i opriți ci încă precum cătră preoți așa și către norodul acela ce ajutorul și primirea le trebuiește, dragoste creștinească să arătați.

IOSIF IOANOVICI ȘACABENT

8. August 1788. „Nu neștiut fie bineîncuviințeniei voastre din auzul cel de obște, că năvălirea aceasta de pre urmă a turcilor care la Jupalnic și la Rășava s'a întâmplat, câtă tulburare și clătire între oameni, iară mai vârtos prin locurile cele de pre graniță au pricinuit, așa cât unii fără de socotințe și fără vreme casele și binele lor lăsându-l în fugă s'au predat și cu aceste lor-și pagubă și-au făcut, iară pre lângă aceea și împărăteasca

¹⁾ Revoluția lui Horia. N. A.

neplăcere asupra sa au adus-o, adevărat că frica în a mai mare lucrare are însă noi cu ferbinți rugăciuni către Dumnezeu năzuind și văzând câtă trudă și împărătească luare aminte pentru păzirea și apărarea noastră arată, tare nădejde putem avea că cu atotputernica dreaptă acelui preainalt de jugul și de năvălirea varvarilor vom fi păziți, drept aceea și a fugi dela locurile noastre nu vom avea nevoie. Iară fiind că sfârșitul a fieștecăruia lucru nouă ne este neștiut, iară întru toată întâmplarea gata nouă ni se cuvine a fi, pentru aceea cu aceasta binecuvîințenilor voastre neîncetat Vă încredintez ca unealtele bisericesti care sunt de preț și mai bun și cărțile într'o ladă să le așezați și toate gata să le țineți, ca întru întâmplarea nevoii cei mari, — și pe sine și unealtele bisericesti să puteți mântui. Însă și fiește a căruia preot și paroh datorință va fi până la cea de pe urma mare nevoie, Biserica și locul petrecerii sale să nu lase, căci acela supt greu răspuns va cădea, ci mai vârtos soldați și vitejie norodului să dați și să-i sfătuiți către credință statornică, ca nu cumva căzând în vr'o spaimă, fără de mare nevoie, casele și iorsagurile lor săle lase, iară d'ar și veni până la atâta nevoie, însă preotul să nu fie despărțit de satul și norodul său ci, încotro norodul într' acolo și preotul și a merge să fie. Sfânta cuminecătură și antimisul la sine să aibă, ca întru întâmplarea fugii pre bolnavi a-i cumineca și Dumineca liturgie a le sluji să poată. Așisderea și protocoalele cele parohialnice și a țircularelor preoții cu sine să le aibă.

IOSIF IOANOVICI ȘACABENT EPISCOP.

III.

Preabineîncuviințate Protopresvitere!

Incunjurările vremii războiului de acum cu prilej socotindu-le, și cu mare întristare a inimii mele auzind, că unii din creștini pașii lor tiranului și nemiloslivului turc a urmă și fraților și împreună creștinilor săi asupra le face și binele lor și casele lor, a le robi au socotit, dă archipăstoreasca mea datorință cu aceasta spre datorințele cele omenesti și creștinești, pre iubirea de Hr. a voastră a Vă sfătui am judecat [. . .] înaintea lumii nume bun să vă câștigați și cu aceea acela rău și neomenie veți avea a netezi și întru adevăr o veți preface, care Vouă încă dela rezmerița aceea de pre urmă (în războiul dela 1736—9 N. A.). V'au rămas și până astăzi Neamului vostru spre batjocură să prescrie, pentru că atunci, în rezmerița aceea lăcuiitorii și frații voștri mai rău au fost jăfuiți, robiți și omorîți dela cel de aproape și dela vecinii săi, decât dela Turci.

8 August 1788.

IOSIF IOANOVICI ȘAGOBENT

Bineincuviințatului Protopresviter, etc.

La cererea cea atot aplecată a preotului Vasilie Balușan, parohului din satul provincialnic Calina, care cu întărirea recomandăției mele, pentru câștigările sale de bine, cele ce în vremea rezmeriței cei turcești care de curând s'au sfârșit, le-au făcut, a lor Mărire înaintea s'au adus, din privirea că el, mainainte pomenitul preotul Vasile, cu atestaturile sale cele vrednice de crezământ au mărturisit, că în anul 1788 când au fost năvălirea Turcilor în Banat și dintru aceea au urmat fuga; atunce el ca un păstoriu credincios Monarhului și Moșiilor, cu ei la Dugnecea au mers, unde dinpreună cu lăcuiitorii cei ce au fost rămas din fugărie, așa feliu de rânduială pentru paza locului aceluia au făcut, cât el cu vitejia sa dela toți au gonit frica și chip de netemere tuturor au arătat, pre carii așa de mână i-au purtat și i-au povăuit, cât obștei cei de acolo nici o pagubă de nepriatenul sau dela oamenii cei răi nu s'au întâmplat, încă au mai mai mărturisit el preotul Vasilie precum el de apururea cu purtarea sa cea de laudă în ce chip întru chiemarea sa au fost cu prilej așa și întru toată slujba ceea ce se apleacă către folosul cel de obște au fost râvnitor.

Deci din privirea spre aceasta, a Lor Împărătească, Crăiască și Apostolicească Mărire pre lângă prea milostivul său decret cel ce prin Înalt Slăvita Iliriceasca Canțelarie de Curte, lui câștigatului de bine, preotului Vasilie iaste trimisă cu care de bună voirea sa cea prea înaltă îl încredințează încă cu un semn de mila sa cea preainaltă și ca o vrednică răsplătire câștigărilor sale de bine, — o colaină de aur a-i dărui și a-i trimete bine au voit, de unde chiar se poate cunoaște că tuturor oamenilor celor câștigați de bine și celor ce să arată aleși îndemnători spre bine, prea înalta împărăteasca milă vrednice răsplătiri le împarte.

Vârșef, 31 Decemvrie 1791.

IOSIF IOANOVICI ȘACABENT

Bineîncuviințatului Protopresviter!

A lor Împărătească Mărire a privit spre a tot smerita cerere a celor doi preoți ai noștri, adevă a preotului Marco, și a fiului său Ioann Iorgovici, parohului dela Vărădia, care întru aceea câștigăriile de bine ale sale le-au arătat: Precum ei nu de mult în anul 1788, în vremea când au fost năvălirea Turcească, și când au urmat dintru aceea fugăria, atunci pe unele și pe multe Neamuri din Vărădia, Mărcina și din Vraniu au sfătuit să nu fugă, și aici dinpreună cu ei, ca un credincios păstoriu, preotul Marco rămânând, către credința Monarhului și a Moșiei noastre au fost îndemnătoriu, și Porțile Turcilor nu au dat; iară preotul Ioann pe cei în nevoie și în frică s'au aflat, și în fugă au fost, nu i-au

lăsat singuri ci dinpreună cu ei în fugărie fiind, pre aceia îndemnându-i către credința împăratului nostru, iarăș la vreme în satele lor au adus; *cătră aceea cel dintâi cerșind cătane dela Vârșeț, pentru apărarea satelor acelora, singur înainte-mergător au fost, și pentru hrana și ținerea lor la o vreme s'au câștigat; încă și pre trei preoți dela Vărădia carii pe strâmbătate spre moarte au fost prinși, dela Execuția cea groaznică care la Denta s'au făcut, prin mijlocirea sa i-au mântuit. Acestea toate mainainte ispitindu-le a lor Mărire și arătându-se vrednice de crezământ, întru semn de prea înaltă Bună voirea sa, pentru vrednica câștigare de plată, amândurora acelora mai sus pomeniți preoți, Tătălui și Fiului, câte o colaină de aur, care închipește fața cea preainaltă Împărătească. cu milostivire a le dărui bine au voit. (...îndemnuri către preoți)*

Dat la Verșeț, 5 Mai 1791.

IOSIF IOANOVICI ȘACABENT EPP.

Preotul Marcu este tatăl vestitului învățat român Paul Iorgovici, despre care se crede că a suferit prigoniri din partea Sârbilor pentru sentimentele sale naționale, Eu, cercetând ordinațiunile date de episcopul Șacabent, un om de rară energia și cu o bogată activitate organizatoare, supt care a trăit Paul Iorgovici în Vârșeț, nu am putut găsi nici o urmă de pornire șovinistă împotriva Românilor. Episcopul Șacabent a stat în fruntea diecesei Caransebeșului și Verșețului între anii 1785—1805, deci pe timpul războaielor napoleoniene, când guvernul din Viena își supraveghia de aproape supușii ca nu cumva să prindă rădăcină în sufletele lor ideile revoluționare franceze. Despre aceasta mărturisește și următoarea formulă de jurământ ce se cerea atuncea dela preoți: „Cel din jos iscălit cu aceasta după curat cugetul meu cel preoțesc mărturisesc cumcă până acuma nici într'o societate de chilin sau frățietate oricare, nici aicea supt puterea împărăteștii crăeștii Stăpâniri, nici iarăși afară de această țară nici într'un feliu împărtășit nu sânt, precum nici de icea 'nainte nici într'una de aceste societăți de taină, fie ele ori în ce chip ar fi, nu mă voi slobozi nici nu mă voi mesteca“. Dat N. N. parohu N-lui.

Paul Iorgovici, petrecând în Paris pe vremea când se desfășura revoluția franceză, nu a putut rămâne un privitor rece la curentul care răpise cu sine toată tinerimea, iar întorcându-se acasă a putut fi bănuir cu tot dreptul, a fi însuflețit de idei și sentimente contrare absolutismului imperial dela Viena. De aici, cred eu, i-a venit năcazul, iar nu din partea episcopului deatunci, un om drept și'n multe privințe mare făcător de bine al neamului nostru.

Acestea am ținut să le spun în legătură cu știrea despre purtarea bărbătească și creștinească a tatălui și fratelui lui Paul Iorgovici în „rezmerița turcească“ dela 1788.

PETRU OLDE